

Romà ESCALAS I LLIMONA [cur.]
Perspectiva musical de Catalunya des de la Revista Musical Catalana (1904-2008)
Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009, p. 183-199

El món guitarrístic a Barcelona (1908-2008)

Josep Maria Mangado i Artigas

Concertista, investigador i professor de guitarra

Quan el 9 de febrer de 1908 es va inaugurar el Palau de la Música Catalana, com a sala de concerts, ja feia uns quatre anys que l'Orfeó Català, propietari del Palau, publicava mensualment la *Revista Musical Catalana* (RMC).

Com calia esperar, i com no podia ser d'una altra manera, a partir del moment de l'inici de les activats musicals, la revista esmentada va tenir una especial dedicació als actes que s'hi van celebrar.

La guitarra en general està força ben tractada i representada a les pàgines de la RMC. Sorpren una mica que, en referència a un instrument no gaire valorat, en aquests anys dels inicis de la *Revista* s'hi trobin força notícies que hi fan referència. Sembla com si els redactors intuïssin un proper renaixement de l'instrument, que efectivament es va produir a partir del 1916, com veurem.

Hem de tenir en compte dos fets importants que expliquen, en part, una certa apatia envers la guitarra. En primer lloc, Miquel Llobet (1878-1938), considerat en aquells moments el millor guitarrista del món, vivia a París des del 1905 i no va tornar a Barcelona fins al 1914, i no perquè hi desitgés tornar, sinó per l'esclat de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). En segon lloc, la mort el 1909 de Francesc Tàrraga, nascut el 1852 i pràcticament retirat des del seu atac d'apoplexia a principis del 1907.¹ Altres futurs grans guitarristes com ara Emili Pujol (1886-1980) o Gracià Tarragó (1892-1973) estaven iniciant les seves carreres musicals i encara no eren gaire coneguts. Cal dir, però que el 1905 havia tornat a Barcelona, a l'edat de 71 anys, el

1. Miquel LLOBET va escriure a les pàgines de la RMC, núm. 73 (gener 1910), p. 9-10, unes emocionades paraules sobre la mort del seu mestre.

guitarrista i compositor Josep Ferrer i Esteve (1835-1916), després de viure molts anys a París.

Tot això va canviar, com hem dit, a partir del 1916, data que coincideix amb la mort de l'esmentat Josep Ferrer. De totes maneres aquest renaixement guitarrístic no és ni de bon tros casual, sinó que s'alimenta de tota una herència que es va desenvolupar des de finals del segle XVIII, època d'una altra esplendorosa etapa de la guitarra, quan la configuració organològica de l'instrument va ser més o menys com l'actual, i des de llavors la guitarra, com l'economia, ha seguit uns cicles ascendents i descendents.

Les causes principals d'aquest nou ressorgiment les podem atribuir fonamentalment, d'una banda, a la qualitat interpretativa i virtuosa d'alguns dels intèrprets d'aquell moment, i de l'altra, a l'interès d'un públic cada vegada més fidel als concerts de guitarra. Entre els intèrprets que sobresortiren hi trobem els catalans ja esmentats Llobet, Pujol i Tarragó, als quals cal afegir Alfred Romea (1883-1955) i Joan Nogués (1875-1930), el burgalès Regino Sainz de la Maza (1896-1981) i l'andalús Andrés Segovia (1893-1987), àmpliament esmentats a la RMC, tant en les seves actuacions a casa nostra com a l'estranger.

La RMC va publicar-se des del mes de gener de 1904 fins al mes de juny de 1936, en la seva primera època, arribant a l'exemplar 390. De tot aquest cabal d'informació musical, trobem a les seves pàgines dotze articles força interessants sobre la guitarra i el llaüt i 249 notícies sobre els esdeveniments guitarrístics d'aquests anys, centrats sobretot en crítiques de concerts, publicacions de partitures, llibres i discos, i altres fets puntuals com la mort d'algun guitarrista destacat.²

En aquest moment històric conviuen a Barcelona dos corrents guitarrístics, procedents d'un mateix tronc. Un primer corrent que es proclama hereu dels principis de Sor i Aguado, representats entre d'altres per Josep Ferrer i Esteve, Joan Nogués, Alfred Romea, Joaquim Casanovas (1862- ?) i Miquel Mas (1846-1923). El segon corrent es crea amb els alumnes que a partir del 1884 tindrà Francesc Tàrraga, entre els quals trobem, sobretot, Miquel Llobet i Emili Pujol, que seran uns dels principals responsables d'ampliar i difondre el nou desenvolupament de la guitarra al món.

Tàrraga decidí instal·lar-se definitivament a Barcelona, després d'haver viscut un any a Madrid. Les raons de la seva decisió són clares: a Madrid, Tàrraga no havia tro-

2. RMC, núm. 149 (maig 1916), p. 167 i 169-170. Notícia de la mort del guitarrista Josep Ferrer i Esteve, soci de l'Orfeó Català, a qui va donar el seu arxiu de partitures impreses. RMC, núm. 315 (març 1930), p. 144. Notícia de la mort del guitarrista Joan Nogués.

bat l'ambient que desitjava envers la guitarra, en canvi a Barcelona era un altra cosa. Tàrrega va ser el renovador de la tècnica guitarrística, sintetitzant el millor del passat amb les seves pròpies troballes i deduccions. La seva fama va atreure aficionats de tot el món per estudiar amb ell, que van esdevenir els intèrprets i mestres del futur. Després de la mort de Tàrrega van seguir afluïnt a casa nostra guitarristes, però aquest cop va ser per estudiar amb els seus deixebles.³

A principis del segle xx, aquest primer corrent de guitarristes tenia una certa rellevància perquè alguns dels seus representants ocupaven els càrrecs de professors de guitarra del Conservatori del Liceu (Casanovas) i de l'actual Conservatori Municipal de Música (Mas i després Nogués); a més, Nogués era crític musical del diari *El Día Gráfico* i Romea, d'*El Noticiero Universal*.

En general tots els deixebles de Tàrrega i les seves ensenyances van aconseguir un gran prestigi internacional que propicià que el primer corrent amb el pas del temps es diluís i fos assumit pel segon, sobretot en ser nomenat professor de guitarra Gracià Tarragó, primer del Conservatori del Liceu i més tard del Conservatori Municipal, fins que va desaparèixer definitivament amb la mort d'Alfred Romea el 1955, l'últim representant destacat d'aquest corrent.

No he esmentat a propòsit que els dos corrents fossin escoles diferents, ja que la suposada escola Tàrrega és molt difícil de sistematitzar, sobretot quan s'analitzen a fons els postulats i ensenyaments deixats pels mateixos alumnes del mestre, en els quals trobem tot un seguit de divergències i oposicions difícils d'assumir, pel que entenem com a escola, deixant a part que aquests alumnes proclamaven cadascun d'ells que la seva era la veritable escola Tàrrega i la dels altres no.

Aquesta era la situació guitarrística a casa nostra a principis del segle xx vista molt breument, sense aprofundir gaire en la seva complexitat. La RMC no es va fer ressò d'aquestes discrepàncies, i va acollir a les seves pàgines els dos corrents sense distincions.

3. Podríem haver fet fer una notable llista de guitarristes que van venir a estudiar amb Llobet i Pujol, però això allargaria aquest article. De totes maneres no em resisteixo a dir que Isaac Nicola (1916-1997), professor del famós guitarrista i compositor cubà Leo Brouwer (1939), havia estudiat guitarra amb Emili Pujol, a París i a Barcelona. Un cas curiós és el del guitarrista xilè José Pavez Rojas: després d'estudiar amb Llobet i de tornar al seu país, un dels seus alumnes, Eulogio Dávalos, a causa del cop d'estat a Xile el 1973, es va traslladar a Barcelona i hi va crear el Certamen Internacional de Guitarra de Barcelona Miquel Llobet, del qual se celebra aquest any 2008 la cinquena edició.

El primer article que publica la RMC referent a la guitarra és de Felip Pedrell i es titula «Joan Carles Amat»,⁴ que és l'autor del primer mètode de guitarra. Dels altres articles, tots força interessants, tres estan dedicats al guitarrista i compositor Ferran Sor: «En Giuseppe Baini y en Ferran Sors»⁵ de J. J. Nin, i «Ferran Sor»⁶ i «L'expressió sentimental de l'obra de Sor»⁷ d'Alfred Romea. Altres títols són els següents: «Sobre la *Suite en sol menor*, per a llaüt, de Joan Sebastià Bach»⁸ i «A propòsit dels darrers recitals de guitarra»⁹ de F. Lliurat, «La música hispànica i la guitarra»¹⁰ de Ferran Via, «El Romanticisme en la guitarra»¹¹ d'Alfred Romea, «Els mestres del llaüt»¹² i «Francesc Tàrrrega»¹³ de Vicenç M. de Gibert, «“Sociedad Filarmónica” de Barcelona (1844-1857)»¹⁴ de Francesc Baldellò i «Dades desconegudes sobre Miguel de Fuenllana, vihuelista»¹⁵ d'Higiní Anglès.

En tots aquests articles, com és lògic per a l'època, s'hi fan servir molts tòpics ara ja superats. De totes maneres, sí que s'hi troben reflexions interessants sobre el tema de què tracten. L'article sobre Francesc Tàrrrega de Vicenç M. de Gibert és molt interessant ja que fa servir documentació de primera mà deguda a la proximitat històrica del personatge, mort feia vint-i-cinc anys.

També veiem en aquests articles la preocupació per la música de llaüt i viola de mà. En aquest sentit és molt interessant l'article que escriu Francesc Lliurat el gener

4. RMC, núm. 23 (novembre 1905), p. 205-207; núm. 24 (desembre 1905), p. 229-231; núm. 25 (gener 1906), p. 1-2, i núm. 26 (febrer 1906), p. 21-22.

5. RMC, núm. 38 (febrer 1907), p. 27-29.

6. RMC, núm. 73 (gener 1910), p. 9-10, i núm. 235 (juliol 1923), p. 181-187. Aquest article, com indicava el subtítol, era una «Conferència que precedí al recital de guitarra donat a l'Associació d'Amics de la Música el dia 27 de febrer de 1923».

7. RMC, núm. 253 (gener 1925), p. 1-5.

8. RMC, núm. 117 (setembre 1913), p. 244-249.

9. RMC, núm. 157 (gener 1917), p. 7-8.

10. RMC, núm. 234 (juny 1923), p. 145-149, i núm. 316 (abril-1930), p. 153-155. Aquest article, com indicava el subtítol, era un «Parlament que precedí l'audició que Alfred Romea donà al Conservatori de Lió, el dia 9 del proppassat febrer».

11. RMC, núm. 322 (octubre 1930), p. 446-449. Aquest article, com indicava el subtítol, era un «Extracte de la conferència donada a la Llotja de Mar el dia 14 d'abril, formant part de la tanda dedicada al Centenari del Romanticisme».

12. RMC, núm. 373 (gener 1935), p. 17-26. Era una «Conferència donada a l'Associació de Música Antiga el 27 de novembre del 1934».

13. RMC, núm. 380 (agost 1935), p. 321-328.

14. RMC, núm. 376 (abril 1935), p. 150-157. Aquest article tenia un subtítol que deia: «Als companys de Junta de “Associació Música Antiga”».

15. RMC, núm. 388 (abril 1936), p. 140-143.

de 1917 titulat «A propòsit dels darrers recitals de guitarra», ja que al nostre entendre va esperar els guitarristes a incorporar als programes de concert obres d'aquests antics instruments oblidats. Això ho podem comprovar en les crítiques dels concerts de guitarra que publica la RMC a partir de l'esmentat article de Lliurat:

Plau-me, ho confesso, la dolçor senyorívola de les sonoritats de la guitarra. L'instrument que ens ocupa m'apar ben a propòsit per a donar vida, des d'una llar amiga, a totes aquelles músiques, sabeu?, tant dignes d'ésser gustades (com tot lo delicat!) lluny *de la gent*, del soroll, i entre ben rars *gourmets*. El confident per excel·lència dels mestres Sor, Tàrrega, Llobet, Segovia, Pujol, etc., m'apareix, en veritat, ple de secrets i boniqueses. Com tot lo humà, porta, però, en son si —cal no oblidar-ho— ses naturals imperfeccions... Hom veu, per tant, al modern guitarrista, lluitant, ardit, a fi d'obtenir, en ses transcripcions, tot ço (ben sovintet inimitable!) que ell sent glatir, que ell sent cantar en les produccions per ell transcriptes. Repeteix, doncs, avui, a propòsit, per exemple, de Schumann, de Mendelssohn, de Beethoven o de Chopin, ço que ja feien, segles enrera, a propòsit de les creacions polifòniques, els antics llautistes!

De l'esforç remembrat van sorgir, més d'un cop, si no sempre tots els efectes que l'artista es proposava, noves conquestes tècniques, noves troballes!

Tot això ens evoca, inevitablement, tot guitarrista que ens interessi. Ens fa, però, pensar, a més, en lo següent: Que així com existiren, per exemple, instruments predecessors de l'actual piano, existiren, així mateix, instruments anteriors a l'actual guitarra. Ara bé: així com existiren, com queda dit, instruments anteriors a l'actual guitarra i a l'actual piano, existí, anàlogament (sembla, talment, que els guitarristes ho tinguin ja oblidat!), tot un art, tota una música, predecessors, així mateix, de la moderna literatura per a piano... o per guitarra. I jo pregunto: ¿Així com el modern pianista executa avui (adonant-se novament de sa innegable bonesa) la música dels virginalistes, dels clavicordistes i dels clavicembalistes, per què els moderns guitarristes no han de tornar també a fixar-se en la bonesa (també innegable) de les obres, mil voltes jolives, mil voltes belles, dels llautistes i vihuelistes?*

Com fóra bell —deixeu-m'ho dir,— que tota aquella vida que dorm avui, diria's, en mants llibres de xifra, sorgís novament a l'entorn nostre!... Com fóra grat d'oïr un dia, al costat d'un *Nocturn* de Chopin (i fins sense el *Nocturn* de Chopin!), un bon *Tañer de gala*, per exemple, del genial Milan, o qualsevol dansa, en fi, o fantasia o cançó dels antics llautistes o vihuelistes!** Com aquell art bellíssim, senyorívol, i evocador d'un sentir ja extingit, d'una vida ja desapareguda, d'un moment ja passat de la nostra vida, de la nostra tècnica, de la nostra història —o de la vida, de la tècnica o de la història d'altres pobles;— com aquell art, repetim, fóra avui, certa-

ment, amorosament escoltat! Per què, doncs, no prestar-li, decididament —que ja va essent hora!— vida nova?

Assistim, fa alguns anys, a un ver renaixement de l'art antic. Música antiga, instruments antics; tot reprèn vida. Ara bé: ¿per què els guitarristes no es decideixen ja, conscientment, amorosament, a lluitar també, ardits, al costat d'altres músics, en favor de l'art antic, en favor de les dolçors de la bellesa, en un mot, creada i amada, un dia, pels vers artistes dels temps que foren?

En tot això pensava, darrerament, mentre escoltava, encuriosit, an En Segovia i an En Pujol.

F. LLIURAT

* N'Emili Pujol, donant-nos, en veritat, una prova del seu bon gust i de la seva erudició, tocà ja, val a dir-ho, en son darrer recital, un *Minuet* i una *Bourrée* d'un vihuelista del dissetè segle. Citem amb gust el bell exemple, per lo rar... Caldria, emperò, *arribar-se* fins el setzè segle. El segle, entre nosaltres, —i no citem sinó alguns noms,— dels Mudarra, Fuenllana, Valderrábano, Narvaez, Milan, etc.

** El vells *romances* i villancets que els vihuelistas acompanyaven (i tan bellament!) es podrien també cantar avui acompanyats per la guitarra.

I precisament el guitarrista que va començar immediatament a interpretar moltes obres de les demanades per Lliurat aquest principi d'any del 1917 no va ser Emili Pujol, com es podria pensar per la seva trajectòria posterior, sinó un xicot que acabava d'establir-se a Barcelona amb la seva família: Regino Sainz de la Maza.

Com ja hem esmentat abans, el 1916 és una data clau per moltes raons en el nou cicle ascendent de la guitarra. En primer lloc, per la mort de l'últim representant important dels guitarristes del segle XIX, Josep Ferrer i Esteve; i en segon lloc, per l'arribada a Barcelona dels dos guitarristes que deixaren la seva empremta en la resta del segle, l'esmentat Sainz de la Maza i, sobretot, Andrés Segovia, que ve a Barcelona pel guitarrista català Miquel Llobet, com veurem.

Miquel Llobet va ser considerat al seu temps el millor guitarrista del món, i això no és cap exageració. Va fer gires contínues per Europa i Amèrica i es va relacionar amb els compositors i els músics més influents de l'època. El 1911 el Govern francès el va anomenar Oficial de l'Acadèmia de Belles Arts de França.¹⁶ Un altre fet destacat es va produir durant una sèrie de concerts de Llobet a Viena el 1925, als quals el compositor

16. RMC, núm. 90 (juny 1911), p. 191.

Arnold Schönberg (1874-1951) va assistir. Després dels concerts, Schönberg el va convidar a casa seva, on organitzà una vetllada musical amb les seves pròpies obres en què intervenia la guitarra, i va sol·licitar a Llobet la seva opinió.

Als anys vint i trenta, la Biblioteca del Congrés del Estats Units va organitzar un cicle de concerts on es convidaven els intèrprets més destacats del moment. Llobet va ser un d'ells, i hi fou anunciat com el millor guitarrista del món. El seu concert va tenir lloc el 24 de febrer de 1931, amb un èxit aclaparador. Durant la seva estada als Estats Units, Llobet va ser tractat com una gran personalitat i es va relacionar amb una infinitat de personatges de la societat americana, entre ells l'inventor Thomas Edison.

Hem de tenir clar, que a part de l'impuls tècnic i expressiu propiciat per Tàrrega, Llobet va acabar donant una concepció més actual i moderna a la guitarra, i explorarà fins a les últimes conseqüències tot el potencial musical que aquest instrument pot oferir-nos. La diferència substancial entre Tàrrega i el seu deixeble, Llobet, rau en el fet que Tàrrega renova la tècnica de la guitarra amb elements del passat, mentre que Llobet ho fa amb elements de les noves tendències musicals del moment. Tàrrega intenta aconseguir una homogeneïtat sonora, anul·lant la diversitat tímbrica de la guitarra, mentre que Llobet fa tot al contrari, vol fer ressaltar aquesta particularitat de l'instrument, que a més és una de les seves singularitats més importants.

Una altra influència important que va tenir Llobet i que avui no es té gaire en compte són les seves relacions amb els guitarristes flamencs. Llobet va tenir amistat amb alguns d'ells, per exemple amb Ramón Montoya (1879-1949), considerat el pare de la guitarra flamenca. Aquest important guitarrista sempre que podia no es perdia cap concert de Llobet i li demanava consell sobre diversos problemes tècnics que ell després aplicava al seu propi desenvolupament guitarrístic. Les fotografies de finals d'aquest segle i principis del xx delaten clarament la influència de la tècnica clàssica en la flamenca per via de Julián Arcas (1832-1882), Tàrrega i Llobet.¹⁷ En fi, Llobet és tot un personatge català de primer ordre, que, juntament amb Ferran Sor, ha tingut una influència cabdal en la història de la guitarra.

Totes aquestes condicions favorables van tenir el seu moment crucial a finals del 1915 amb la trobada a València de Llobet amb el guitarrista andalús Andrés Segovia, que va acompanyar Llobet a Barcelona.

17. Noberto TORRES CORTÉS, *Guitarra flamenca*, vol. 1, *Lo clásico*, Sevilla, Tartessos, 2004, p. 125.

Ja feia uns set anys que s'havia inaugurat el Palau de la Música Catalana i encara no s'havia celebrat cap concert de guitarra a la sala principal. Sí que uns anys abans, en concret el 8 d'octubre de 1910, s'havia fet un recital íntim a la sala d'assajos:

La guitarra, com instrument de cambra, no ha assolit pas encara tot el favor que's mereix. Els seus conreadors són pocs, y's prodiguen encare menys si tenim en compte'l nombre de deixebles que ha deixat el malaguanyat Tàrrega, l'admirable mestre de guitarra. An el deixeble predilecte d'aquest, el ja eminent concertista Llobet, que té fixada la seva residència habitual a París, no hem pogut sentir-lo en públic, d'una porció d'anys ençà, per falta d'un lloc apropiat que no posi en perill la sonoritat de l'instrument; perquè aquella seva vibració tant íntima, aquella sensibilitat dels seus acords, que's diria s'evaporen com el perfum d'una flor, no vol esser tampoc exterioritzada davant d'una gentada de gustos barrejats: al contrari, cerca l'ambient propi, necessita sers amics, cors sumisos, que per endavant li tinguin entregada la voluntat. Per això es la guitarra l'instrument expressiu per excelència; es l'únic que plora, com diu molt bé'l poble; y ja sabem que'ls més grans dolors se confien solament als que saben compartir-los.

El Sr. Romea, en el recital que'ns va dedicar a la sala s'assajos la vetlla del dia 8, no volgué fer pas ostentació de gran virtuositat. Modest en ses pretensions, ens oferí un bonic programa que revelava prou bé les bones fonts ont ha begut. Sors, Aguado, Tàrrega, Romea y Mas, al costat dels clàssics autors Haydn, Gluck, Mozart y Beethoven, foren interpretats ab seriós estil y plena convicció, mereixent el concertista forts aplaudiments, que's feren sentir, sobretot, ab més xardor a l'acabar la darrera composició, després de la qual va haver d'afegir-ne encara una altra, el Sr. Romea, fòra de programa.

Fou una placívola vetllada, que deixà ben impressionat el concurs.¹⁸

I, efectivament, com ja hem esmentat, Llobet va viure a París entre el 1905 i el 1914, encara que això en principi no és excusa perquè en algun dels desplaçaments que va fer sovint a Barcelona hagués pogut tenir l'honor de ser el primer guitarrista que fes un concert a la sala principal del Palau, però aquesta glòria la va tenir el guitarrista andalús Andrés Segovia. Segovia havia ofert un concert a les Galeries Laietanes, i la RMC en va dir:

En la dolça intimitat d'una bella saleta d'aquest establiment, voltats de pintures i mobiliari d'altres temps, un esquisit artista, N' Andreu Segovia, ens oferí, el dia

18. RMC, núm. 82 (octubre 1910), p. 287-288.

28 del passat janer, a la tarda, unes amables hores de música suau, quieta, puríssima... Sembla que al parlar així tinguem de dir que tal música ens l'oferí l'esquisit artista en un vell instrument, en un clavicordi de segles passats decorat de pintures, ivoris i nacres, de les cordes del qual n'eixien aixerides o tristoies les dolces pàgines dels mestres oblidats d'anteriors centuries. Doncs, no; En Segovia ens l'oferí aquella música, suau i pura, en un vulgaríssim instrument: en la guitarra, que, en sos dits pulsada, aconseguí perfeccions esquisides.

N'Andreu Segovia ha aconseguit, com altres poquíssims artistes, elevar el popular instrument a categoria altíssima; tant, que al costat de peces essencialment característiques, que sonen a festa popular, hi interpreta meravellosament, entre altres, pàgines tan belles com *L'alegre camperol*, de Schumann, o com el *Nocturn*, que executà, de Frederic Chopin.¹⁹

A causa de l'èxit de l'anterior concert se'l va contractar per actuar al Palau el 17 de febrer de 1916, i hi va oferir un concert que amb el temps s'ha considerat mític. Aquesta actuació va ser el trampolí de la seva extraordinària carrera artística. L'èxit va ser tan extraordinari que al cap de tres dies va actuar a la Sala Granados i al mes següent un altre cop al Palau, en concret, el 12 de març de 1916. La RMC va dir del guitarrista, entre altres coses:

El públic escoltà embadalit l'esquisida execució [...]. Segovia, nascut a Granada. Jove encara, domina ja avui l'instrument com un mestre, i d'ell sab treure els més rics efectes de sonoritat, sorprenent, a més, la nitidesa i la finor del seu mecanisme.²⁰

El guitarrista N'Andreu Segovia, amb son art esquisit i de la més rara perfecció aplicat al popular instrument, el qual sab també adaptar-se les obres dels músics vells i les dels moderns impressionistes, s'ha fet aquí un públic molt devot, que l'ha festejat continuament en ses repetides manifestacions.

El recital que va donar el diumenge, 20 de febrer, a la *Sala Granados* es vegé extraordinàriament concorregut [...].²¹

La sala, molt concorreguda per cert, escoltà, amb devoció i amb marcada delectança, les composicions esmentades, que si a voltes se ressenten algunes per la velocitat excessiva que li dóna l'executant, plauen sovint per la delicadesa poesia que respiren; imposant la insistència dels aplaudiments la repetició dels números més selectes del programa.

19. RMC, núm. 147 (març 1916), p. 100.

20. RMC, núm. 147 (març 1916), p. 94.

21. RMC, núm. 147 (març 1916), p. 98.

El bon record que En Segovia deixa aquí, l'obligarà, sens dubte, a no demorar gaire sa nova visita.²²

Segovia va ser tractat per la RMC i per la premsa en general de la ciutat de Barcelona amb respecte i admiració. En el total de notícies apuntades abans publicades a la RMC, ell és el més esmentat, i les seves actuacions a Barcelona s'esperaven amb expectació. En aquest primer concert els anuncis i la premsa en general el van esmentar com a «Andreu Segòvia» en comptes d'Andrés Segovia. No sabem si devia estar d'acord amb aquest canvi, sobretot tenint en compte les seves tendències polítiques, ja que mentre la premsa el lloava, com la RMC, ell es dedicava a apallissar els autonomistes catalans que es manifestaven per la Rambla. Això últim, segons la seva segona muller, la pianista i compositora igualadina Paquita Madriguera:²³

Andrés Segovia (*Barcelona 1917*)

— Pilar, ¿qué es aquello que viene por la Rambla?

—«Aquello» es Andrés Segovia.

—¿Y quién es Andrés Segovia?

—Un muchacho que toca admirablemente bien la guitarra. [...]

Un recio cuerpo joven, sostiene la cabeza desafiante a las curiosas miradas de los transeúntes. Usa lentes grandes y redondos de carey. Pelo largo hasta la nuca y unas patillas negras chorrean por sus mejillas. Lleva abundante sombrero. Chalina a guisa de corbata; chaleco de terciopelo negro y un paletó a grandes cuadros, rememora los campos de agricultores. Su grande y suave mano (expresión inequívoca de arraigo temperamento sensual) empuña un tremendo garrote.

—¿Crees tú, Pilar, que para tocar bien un instrumento, haya que disfrazarse?

22. RMC, núm. 148 (abril 1916), p. 126.

23. Francesca Madriguera i Rodon, coneguda com Paquita Madriguera, havia nascut a Igualada el 15 de setembre de 1900, i morí a Montevideo (Uruguai) el 2 de novembre de 1965. Deixeblea predilecta d'Enric Granados, havia estat considerada una nena prodigi. Va deixar la carrera de concertista quan es va casar el 1922 amb l'advocat uruguaià Arturo Puig, amb qui va tenir tres filles. En morir el seu marit el 1931 va reprendre la carrera de concertista. El 1935 es va casar amb Andrés Segovia a Barcelona. D'aquesta unió, que va durar uns dotze anys, en va néixer una única filla: Beatriz (1938-1967). El 1939 va estrenar a Montevideo el *Secondo Concerto (in fa) per pianoforte e orchestra*, op. 92, de Mario Castelnuovo-Tedesco. Del 1950 al 1958 va viure a la ciutat de Buenos Aires (Argentina). El 1959 tornà a Montevideo, on residí fins a la seva mort. Va escriure més de cinquanta obres per a piano, cant i piano, violí i piano, i altres instruments, algunes de les quals per a guitarra, com és el cas d'*Humorada*. Mario Castelnuovo-Tedesco va dedicar a Paquita i Segovia la seva obra *Fantasia para guitarra y piano*, op. 145 (1950).

—Precisamente disfrazarse no, pero considero que hace perfectamente en vestir diferentemente de los burgueses.

—¿Cómo justificas la presencia de ese garrote?

—Bueno, Paquita, eso ya es harina de otro costal. Ahí no lo defiendo, sino que lo critico. Ese garrote lo utiliza casi todas las tardes, sobre la cabeza de los autonomistas catalanes, cuando se congregan para desfilar por las Ramblas, apoyando la campaña que se hace en Madrid, a favor de la Autonomía económica de nuestra región. Los exaltados de aquí, insultan a gritos al Gobierno, lo que da lugar a que intervengan la policía y los de habla castellana a favor de éste y se arma la de San Quintín, tarde a tarde, que Segovia aprovecha para descargar palos a derecha e izquierda. Sablazos, pedradas, golpes, bastonazos, insultos, las mujeres corren despavoridas arrastrando a sus niños de la mano, los comercios cierran, defendiendo sus cristales; detenidos que van a la Prevención y el resultado es que semejantes demostraciones, estropean las inteligente labor que con tanta paciencia y tacto, trata de llevar a cabo en las Cortes el líder de la autonomía catalana!

—Y ¿qué le importarán a Segovia nuestros problemas políticos?

—Es sencillo, habla el castellano y reacciona en contra del catalán. No creo, sin embargo, que odie a Cataluña, cuna de sus primeros éxitos importantes. Barcelona ha sido la madrina en la brillante carrera que se le vislumbra y él lo sabe demasiado bien.²⁴

Segovia va tenir clar des del principi que els programes de concert de guitarra calia renovar-los incorporant-hi obres de compositors no guitarristes i limitant les transcripcions. En aquest sentit, va sol·licitar a diversos compositors catalans obres per al seu instrument. El primer que va acceptar l'encàrrec va ser Jaume Pahissa (1880-1969), que va escriure el 1919 *Cançó en el mar*, que ha romàs oblidada fins que el 2003 es va publicar a Itàlia.

El guitarrista andalús va viure diverses temporades a Barcelona. En total va actuar al Palau nou vegades al llarg de la seva vida, set abans de la Guerra Civil i dues després (1952 i 1965), sempre amb excel·lents crítiques, com es pot comprovar a la premsa de Barcelona. L'últim concert que va fer abans de la Guerra Civil va ser l'11 de gener de 1935:

Andreu Segòvia és, sense cap dubte, un dels més notables guitarristes, un dels més interessants concertistes de l'hora present, Juga, en veritat, amb les dificultats

24. Paquita MADRIGUERA, *Visto y oído*, Buenos Aires, Nova, 1947, p. 61-63.

tècniques. I el seu estil és just, assenyat, equilibrat. Segòvia posseeix, a més, el foc sagrat que pocs artistes posseeixen. I sugestiona, encisa, doncs, els que l'escolten. Segòvia tocà, sobretot, les pàgines de Bach, de manera magistral. Sentint-lo, hom creia oir un instrument de teclat, un clavicèmbal, talment tot eixia de fasió segura i afinada.

Repetim-ho: Andreu Segòvia és un dels més interessants concertistes de l'hora actual. I ja no cal dir que el seu èxit fou gros.²⁵

L'inici de la Guerra Civil del 1936 va sorprendre Segovia a la capital catalana, per la qual cosa no és gens estrany que tement per la seva vida busqués refugi en un vaixell italià ancorat al port. En una de les seves cartes escrites des de Nova York al compositor mexicà Manuel Ponce (1882-1948) que es conserven deia:

Ahora te pediré muy encarecidamente que guardes reserva sobre esta carta para que no vaya a parar a manos indiscretas que le den publicidad. La situación, aquí en los estados Unidos es gravísima para los que hacen declaraciones hostiles al Gobierno de Valencia. Están amenazados de muerte, y lo que es peor, amenazan su éxito, si se trata de artistas porque cuentan con el apoyo de la prensa. Yo no me finjo amigos de los rojos, Dios me libre, pero evito aquí declaraciones imprudentes. Ayudo lo que puedo a Franco, ostensiblemente en Europa, pero veladamente en este país.²⁶

Acabada la guerra, amb el triomf dels feixistes espanyols, Segovia va ser immediatament contractat per tornar a tocar al Palau la temporada 1939-1940,²⁷ però la situació política d'Europa va obligar el guitarrista a cancel·lar la seva gira europea. El seu concert va ser substituït per un d'Alfred Romea, el 12 de abril de 1940, dedicat a Ferran Sor, amb motiu del centenari de la seva mort.²⁸

25. RMC, núm. 373 (gener 1935), p. 74-75.

26. Miguel ALCÁZAR (ed.), *The Segovia-Ponce Letters*, Columbus (Ohio), Orphée, 1989, p. 165.

27. «LOS CONCIERTOS DE LA ASOCIACIÓN DE CULTURA MUSICAL: Destacadísimos artistas nacionales y extranjeros actuarán en los conciertos que Asociación de Cultura Musical está organizando para el curso 1939-1940. Entre los artistas contratados figuran los famosos José Iturbe y Andrés Segovia, los cuales actualmente están realizando una extensa tournée por América del sur. Asociación de Cultura Musical reanudará sus actividades musicales en el mes de octubre.» *El Noticiero Universal* (29 juny 1939), p. 8.

28. *El Noticiero Universal* (29 març 1940), p. 4; *El Noticiero Universal* (11 abril 1940), p. 4, i *El Noticiero Universal* (13 abril 1940), p. 4.

Si Segovia va ser el primer guitarrista que va tocar al Palau, Miquel Llobet fou el segon. Ho va fer el 2 d'abril de 1918. Curiosament, el seu primer concert el va compartir amb un cantant:

ASSOCIACIÓ DE «MÚSICA DA CAMERA»: [...]

CONCERT DESEÈ.—Aquesta desena sessió del present curs, celebrada el dia 2 d'abril, fou esperada amb especial impaciència tant pels socis constants de l'Associació com per un crescut nombre de persones que hi volgueren ingressar a fi de no veure's privades de l'interessant sessió anunciada. El *Palau* s'omplènà, doncs, de gom a gom.

Feia molts anys que En Miquel Llobet no s'havia fet sentir a Barcelona; resident a l'estranger fins que va esclatar la guerra, després observant una vida de retraïment a la nostra ciutat, atent tan sols en prepara ses *tournées* per l'Amèrica, pot dir-se que aquí amb prou feines els seus íntims havien tingut la satisfacció d'admirar el seu art; a més forta raó, el nostre públic no coneixia d'En Llobet més que el nom auriolat d'una reputació mundial.

Arribat el moment tan desitjat, la sola aparició d'En Llobet a la sala del *Palau* fou ja saludada amb una primera ovació. Anaven a càrrec seu la meitat de la primera part i tota la segona part del programa, essent les obres executades: *Minuet en la*, *Preludi*, *Sor*; *Andante*, Mozart; *Minuet en mi*, *Sor*; *Pizzicato*, *Mazurka*, Tàrrega; *Estudi brillant*, Coste; *El testament de N'Amèlia*, *La filla del marxant*, *La filadora* i *El mestre*, melodies populars catalanes, harmonitzades per en Llobet; *Dança espanyola*, Granados. Fora de programa. *Barcarola veneciana*, Mendelssohn.

Si abans mateix de fer-se sentir En Llobet era ja ovacionat, en fer-nos do de son art insuperable, que ha sigut comparat per un crític americà amb l'art d'En Casals i d'En Kreisler —«els tres més grans artistes dels instruments de corda»—, els esclats d'entusiasme arribaren a un grau indescriptible.

Necessàriament, per sa pròpia virtut, sense preparació ni reclams, En Llobet havia de triomfar. És un instrumentista extraordinari, en mans del qual la guitarra, amorosament abraçada, arriba a un grau màxim d'expressivitat; sembla que parla, diríem emplenant una locució vulgar. No direm res de son mecanisme, que és d'una perfecció senzillament meravellosa. I com que En Llobet té una ànima exquisida d'artista, ses interpretacions no són mai influïdes per una preocupació exclusivament mecànica ni desviades per una sentimentalitat de gust dubtós, sinó que es mantenen constantment dintre de la més alta i depurada expressió artística. No és possible dir quina pàgina de música li anà millor, car en totes estigué insuperable, des dels minués del gran clàssic català Sor i la divina poesia de Mozart, fins les nostres cançons populars tan destrament harmonitzades pel mateix concertista.

Prengué part en el mateix concert el baríton Armand Crabbé, acompanyat al piano per En Joan Salvat [...].²⁹

En total, Llobet va actuar sis vegades al Palau, l'última l'any 1927:

Miquel Llobet, com dèiem, triomfà plenament, segons costum. El seu art és, realment, puríssim. I hom no sap què admirar més, si la tècnica del talentós artista o el seu so o el seu estil.³⁰

Per Paquita Madriguera i d'altres sabem que Llobet no era gaire disciplinat a l'hora d'estudiar la guitarra:

—Ya que me nombras a Llobet, cuéntame; ¿cómo es? Y ¿qué hace en Estados Unidos? ¿Lo has tratado mucho?

—¿Mucho? Hemos vivido durante meses en el mismo hotel familiar en Nueva York, viéndonos varias veces al día.

Te explicaré. Se trata de una persona excelente; no le conozco pecados, salvo el de la pereza, que abarca el lugar destinado a todos los demás. Es un músico de cualidades superiores. Cuando interpreta obras que no rebasan la reserva limitada de su técnica, créeme que es un verdadero deleite escucharle, pero no tiene aspiraciones. Si no ha llegado al nivel famoso de los otros grandes virtuosos, no ha sido por falta de méritos; ha sido porque le resulta más cómodo quedarse donde está... Albéniz, Debussy y Granados, encantados con su arte, han querido componer para la guitarra, pero él los ha hecho desistir, alegando que es un instrumento terriblemente difícil, para adaptarse a la música en general, y que sólo aquellos poseedores de sus secretos, eran capaces de hacerlo. En verdad lo que sucedía, era que le daba pereza, tener que retocar lo que esos músicos hubiesen escrito.

Se equivocaba indefectiblemente en los mismos pasajes de las mismas obras; todo por la pereza de trabajarlos con detenimiento, pues no estudiaba arriba de una hora diaria; el resto de tiempo lo pasa fumando, charlando, dibujando (tiene una gracia muy fina para ello) y contemplando cómo trabajan sus amigos.

Una vez le pregunté por qué no aumentaba su horario de estudio y trataba de subsanar las invariables fallas surgidas sistemáticamente de las obras que ejecutaba, respondiéndome que la guitarra era un instrumento incapaz de admitir la perfección técnica.

29. RMC, núm. 171-172 (març-abril 1918), p. 99-100.

30. RMC, núm. 281-284 (maig-agost 1927), p. 217.

«Entonces, insistí, ¿por qué la eligió usted? Yo habría buscado un instrumento susceptible de dominar.»

«¡Bah!, respondió. Eso de dominar da demasiado trabajo...»³¹

Altres fonts indiquen que Llobet va compondre moltes més obres de les que es conserven, però en no trobar el moment adequat per escriure-les sobre paper pautat s'han perdut.

Altres guitarristes que van actuar al Palau van ser: Emili Pujol, els anys 1922 i 1928; Alfred Romea, el 1923 i el 1924; Regino Sainz de la Maza, els anys 1927, 1932 i 1934, i Joan Nogués, el 1929. En el concert de Sainz de la Maza del 2 de gener de 1927, es va estrenar una obra per a veu i guitarra d'Enric Morera (1865-1942), cantada per Mercè Plantada, que no va acabar d'agradar:

Despertaren especial interès les *Cançons de carrer*, amb acompanyament de guitarra del mestre Morera, però l'acolliment que trobaren al Palau fou quelcom reservat. Són com un ressò del gust popular que imperava a casa nostra vers la segona meitat del segle passat. Els falta certament la *malícia* necessària per a fer-les assequibles al públic d'avui, el qual no estigué d'acord aquesta vegada amb les intencions de l'autor.³²

El mateix guitarrista, en el concert del 16 de desembre de 1934, va interpretar en primera audició a Barcelona la *Sonata para guitarra* d'Antonio José Martínez Palacios (1902-1936), una obra mestra de la literatura guitarrística que prometia un futur esplendorós per al seu creador. Malauradament, els feixistes van afusellar el compositor quan encara no havien passat dos anys.

Com hem dit, en començar la Guerra Civil la RMC es va deixar de publicar. Després de la guerra un fet transcendent que va tenir com a escenari el Palau fou l'estrena el 9 de novembre de 1940 del *Concierto de Aranjuez*, per a guitarra i orquestra, del compositor valencià Joaquim Rodrigo, interpretat pel guitarrista Regino Sainz de la Maza i l'Orquestra Filharmònica de Barcelona, sota la direcció de César de Mendoza Lassalle, concert que tantes vocacions guitarrístiques va provocar al llarg de la segona

31. Paquita MADRIGUERA, *Visto y oído*, Buenos Aires, Nova, 1947, p. 63-64.

32. RMC, núm. 277-278 (gener-febrer 1927), p. 29-30. Joan Nogués va ser l'autor de la transcripció de l'obra per a guitarra. Més informació a *Catalunya Música - Revista Musical Catalana*, núm. 90 (abril 1992), p. 29-30.

meitat del segle xx.³³ Rodrigo, quan estudiava a París a finals dels anys vint, va ser corresponsal de la RMC, i aquesta en va publicar una petita biografia.³⁴ També cal comentar la seva primera obra escrita per a guitarra, *Zarabanda lejana*,³⁵ així com una segona composició: *Toccata*.³⁶ Aquesta última obra es donava per perduda, però el 2005 es va recuperar, i es va estrenar i publicar el 2006.

Durant els anys del franquisme, la guitarra a Barcelona bàsicament va ser promoguda per un grup d'entusiastes de l'instrument que crearen la Peña Guitarrística Tárrega, que va portar a Barcelona els principals intèrprets de l'instrument, que normalment actuaven al Casal del Metge, però en dues ocasions es van celebrar els concerts al Palau: el del duo de guitarres Pomponio-Zárate (el 30 de gener de 1971) i el del guitarrista anglès Julian Bream (el 20 de febrer de 1971). A més, moltes altres associacions musicals també van anar incloent la guitarra en les seves temporades de concerts. Un dels guitarristes més assidus al Palau aquests anys va ser Regino Sainz de la Maza.

Un cop recuperada la democràcia, la RMC es va tornar a publicar a partir de l'any 1984. Des d'aquest moment els concerts de guitarra al Palau van ser freqüents i les notícies que hi feien referència sovintejaren a la *Revista*. La brevetat d'aquest article fa que només esmenti algunes de les informacions més interessants.

Ja en el primer número la guitarra hi va ser present. En aquest cas fou una recensió feta per Jordi Codina del llibre *Ferran Sors, compositor i guitarrista*, de l'anglès Brian Jeffery, que l'autor originàriament va titular *Fernando Sor, Composer and Guitarist*.³⁷ La grafia del cognom d'aquest compositor des de sempre havia portat una encesa polèmica i precisament va ser la RMC la que finalment va publicar l'octubre de 1997 un article on es demostra la veritable grafia del seu cognom, que no és altra que «Sor».³⁸ En

33. Josep M. MANGADO I ARTIGAS, «Concierto de Aranjuez. Prima ejecución: Barcelona, 9 novembre 1940», *Il Fronimo, Rivista di Chitarra* (Milà), núm. 127 (juliol 2004), p. 13-28, primera part; núm. 128 (octubre 2004), p. 13-22, segona part, i núm. 129 (gener 2005), p. 24-32, tercera part. El concert es va estrenar quan només feia vint-i-cinc dies que s'havia afusellat a Montjuïc el president de la Generalitat de Catalunya: Lluís Companys (1882-1940).

34. RMC, núm. 311 (novembre 1929), p. 472-473.

35. D'aquesta obra es van publicar dues edicions, la primera comentada a RMC, núm. 281-284 (maig-agost 1927), p. 225, i núm. 291 (març 1928), p. 108-109. La segona, a RMC, núm. 382 (octubre 1935), p. 435, i núm. 387 (març 1936), p. 121.

36. RMC, núm. 359 (novembre 1933), p. 486.

37. RMC, núm. 1 (novembre 1984), p. 58.

38. Josep M. MANGADO I ARTIGAS, «Ferran Sors o Sor? Un enigma de 139 anys resolt», *Catalunya Música - Revista Musical Catalana*, núm. 156 (octubre 1997), p. 31-33.

l'exemplar del mes de desembre de 1986, es recorda el centenari de la mort d'Emili Pujol;³⁹ i el març de 1993 es publica un interessant article sobre la guitarra a la Xina:

El guitarrista català Josep Henríquez (deixeble dels mestres Gracià Tarragó i Eduard Sainz de la Maza i membre del Quartet Tarragó de guitarra durant sis anys) ha estat el primer professor espanyol que ha inaugurat una càtedra de guitarra a la Xina.⁴⁰

El gener de 1995 la *Revista* publica un bon grapat de notícies sobre la guitarra. Primerament, la portada l'ocupa una pintura de Miquel Llobet, ja que les seves pàgines centrals es dediquen al guitarrista català amb el títol genèric de «Vindicació d'un gran músic català». També hi ha una llarga entrevista al guitarrista Carles Trepata titulada «Hereu de la tradició guitarrística catalana», i la crítica «Un bell concert de guitarra de M. Valls», obra interpretada per Carles Trepata al Palau els dies 11, 12 i 13 de novembre de 1994.⁴¹

A l'exemplar de la *Revista* que enceta el nou any de 1996, hi trobem com a títol principal de la portada «Diàleg amb Pepe Romero sobre la guitarra», amb una foto del guitarrista, que havia actuat al Palau per primera vegada interpretant el *Concierto de Aranjuez*, el 4 de novembre de 1995, cinc dies abans que es complissin cinquanta-cinc anys de l'estrena de l'obra en aquest mateix escenari.⁴²

Per acabar aquest article, que ha intentat recordar breument el món guitarrístic de Barcelona, amb motiu del primer centenari del Palau de la Música Catalana, cal dir que, casualitat o no, precisament aquest 2008 és un any ple d'esdeveniments guitarrístics al Palau, amb l'actuació de tota una sèrie de guitarristes reconeguts, com ara Jaume Torrent, Manuel González, Carles Trepata, Alen Garagic, Rolando Saad, Barcelona Duet de Guitarra (Xènia Axelroud i Joan Benejam), David Russell i Manuel Barrueco.

39. Jordi CODINA, «En el centenari d'Emili Pujol», RMC, núm. 26 (desembre 1986), p. 5-6.

40. *Catalunya Música - Revista Musical Catalana*, núm. 101 (març 1993), p. 11-13.

41. *Catalunya Música - Revista Musical Catalana*, núm. 123 (gener 1995), p. 10-11, 20 i 25-36.

42. *Catalunya Música - Revista Musical Catalana*, núm. 135 (gener 1996), p. 22 i 38-44.